

BELLEKLERDE BİR ÇINAR: DÜZİÇİ KÖY ENSTİTÜSÜ

Volkan PAYASLI*

Özet

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temel sorunu nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylü kesiminin rejime entegre edilmesi ve aydınlatılmasıydı. Bu amaçla cumhuriyetin öncü kadrosu tarafından köyü ve köylüyü çok yönlü bilgilendiren aynı zamanda oranın sağlık sorununa çözüm getirecek bir kurum projesi çalışmalarına başlanmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü döneminde daha önceki çalışmalardan da istifade edilerek köy eğitmeni kursları, bilgiyi hayata dönüştüren "köy enstitüsü" adı altında toplanmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'nin genelinde kurulan enstitülerden bir tanesi de Adana'nın sınırları içinde olan Haruniye bölgesinde Düziçi Köy Enstitüsü adıyla açılmıştır. Gün yüzüne çıkarılmış bir anı, şiir defteri dönemin havasını ve psikolojisini yansıtmak bakımından önem taşımaktadır. Yerel ve sözlü tarih çalışmamızda elde edilen ve daha önce fazla kullanılmamış fotoğraflardan, bir anı ve şiir defterinden yararlanılmıştır. Düziçi Köy Enstitüsü'nün gelişimi, kapanışı, yerel basın, tarihe tanıklık edenlerin ifadeleri ve zabıt ceridelerinin ekseninde ele alınarak literatüre katkı sağlanmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Adana, Düziçi, Eğitim, Haruniye, Köy Enstitüsü.*

A Sycamore in The People's Minds

Abstract

The main problem of young Turkish Republic was integration and illumination of village communities constituting majority of population to the system of government. For that purpose by the pioneer staff of the republic, informing village and villagers and at the same time bringing a new solution to the problems of there, foundation project studies were started. After the death of Atatürk, during İsmet İnönü, elected as the president, by benefiting from the opportunities of previous studies as well,

*Yard. Doç. Dr. Osmaniye Korku Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi (vpayasli@osmaniye.edu.tr)

rural instructor courses were gathered under the name of "village institutes" transforming knowledge into life. In the years of World War II one of the institutions founded all over Turkey was opened under the name of Düziçi Village Institute in the region of Haruniye within the boundaries of Adana. A memoir, poem book have an important place in terms of representing the ambient and psychology of the period. In our local and verbal history study, underused photographs, a journal and a poem book were benefited. By approaching the improvement of Düziçi Village Institute in accordance with its closure, local press, the testimony of witnesses of its history and recording journals, it is desired to contribute to literature.

Keywords: *Adana, Düziçi, Education, Haruniye, Village Institute.*

GİRİŞ

Milli Mücadelenin kazanılmasından hemen sonra toplumsal dönüşümü sağlamak, cumhuriyet ideolojisinin tüm kesimlere benimsetmek üzere bir dizi inkılâp hamlelerinde bulunulmuştur. İmparatorluktan devir alınan eğitim sorunu, cumhuriyetin öncü kadrolarının odak noktası olmuştur. Özellikle halkın yüzde sekseni okuma yazma bilmeyen kesimi nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturduğu kırsal alanlarda yoğunlaşmıştı. Ancak kırsal alana yönelik bir eğitim projesi yoktu. Cumhuriyet dönemiyle beraber köye yönelik önemli adımlar atılmış, 18 Mart 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunun çıkarılmasıyla köye yönelik izlenecek politikanın ana çizgileri belirlenmiştir. Bu çerçevede köyün eğitimi, idaresi, alt yapı-üst yapı çalışmaları ve sağlık sorunları gibi alanlardaki politikanın temelleri tespit edilmiştir.¹ Köyü ve köylüyü aydınlatma projesi halkevlerinin ve buna bağlı hareket eden halkodalarının kurulması ile pratikleştirilmek istenmişti. Ülkenin en uzak köşelerine özveriyle götürülmesi istenen bu ideolojik, kültürel ve eğitimsel misyon, örnek köy projelerinde de somutlandı. 1933'e gelindiğinde devlet 69 örnek köy yapmıştı.² Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1935 yılında gerçekleşen büyük kurultayında devlet eliyle başlatılan planlı devletleşme hamlesine koşut olarak, köyleri kalkındırma hareketinin başlatılması kararlaştırılmıştı. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı'na Saffet Arıkan, ilköğretim Genel Müdürlüğü'ne İsmail Hakkı Tonguç getirilmişti. Tonguç, 20 yıllık bir plan taslağı hazırlamıştı. Bu plana göre; 1954

¹Kanunun teklifi ve yürürlüğe girmesi ile ilgili detaylı bilgiler için bkz: Muhammed Sarı, "442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl 7, Sayı XIX, 2014.s.509-534.

² Serdar Şahinkaya, *Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası*, 1. Basım, ODTÜ yayıncılık, Ankara, 2009, s.230-236.; Mahut Makal, *Köy Enstitüsü ve Ötesi*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997, s.54-55.

yılına kadar öğretmen, koruyucu, tarım teknisyeni ve sağlık hizmeti ulaşmamış köy kalmayacaktı. İlk olarak askerliğini yapmış okuryazar gençlerden seçtiği bir grubu, “eğitmen” sanıyla köylere “geçici öğretmen” olarak görevlendirmek amacıyla, 1936 yılında Eskişehir’in Çifteler Çiftliği’nden dört aylık bir kurs açmıştır. Bu kursları tamamlayarak Ankara köylerinde görevlendirilen ilk 84 eğitmen başarılı olmuş ve eğitmen kursları kısa zamanda yurdun belirli yerlerinde açılarak çoğaltılmıştı. Tonguç’un Yozgat, Kayseri, Çorum ve Eskişehir köylerinde yaptığı incelemeler neticesinde Saffet Arıkan’a proje için olumlu görüş vermişti.³

11 Haziran 1937 tarihinde kabul edilen Köy Eğitmen Kanunu ile eğitmenlik yasallaşmıştı. Kanunun birinci maddesine göre: “ Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitmenleri istihdam edilir. Kanunun altıncı maddesine göre: “Köy eğitmenleri, Maarif ve Ziraat vekilleri tarafından; ziraat işleri yapmaya elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirirler. Eğitmen yetiştirme kurslarının masrafları Maarif ve Ziraat vekilleri bütçelerinden ödenir.”⁴ 8-10 köyden bir bölge teşkil edilmiş, 7-8 ay kurstan sonra 4 ay staj yapan eğitmen adaylarının başında gezici öğretmenler bulunarak iş başında öğretim esas alınmıştır.⁵ Kısa süre sonra Eskişehir (Çifteler), İzmir (Kızılculu), Edirne (Karaağaç’ta) eğitmen kursları açılmış, 3704 sayılı yasa ile “Köy Öğretmenler Okuluna” dönüştürülmüştür.⁶ 10 Kasım 1938’de Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçilmiş, İnönü hükümeti kurmakla Celal Bayar’ı görevlendirmişti. Kabinede yer alan Saffet Arıkan’ın sağlık sorunları nedeniyle yerine 28 Aralık 1938’de Hasan Ali Yücel atanmıştır. İşe başlar başlamaz Yücel, Tonguç ile çalışmak istemiş ve 1946 yılına kadar başlatılan

³ Necdet Aysal, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketi’nin Doğuşu: Köy Enstitüleri,” Ankara Üniversitesi, Tük İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, S.35-36, Mayıs-Kasım 2005, s.271-272.; Süleyman Edip Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları 1908-1940*, Yeni gün Haber Ajansı, İstanbul, 1998, s.103.; Şerafettin Turan, *İsmet İnönü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.205-206

⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, D V, C 19, 11 Haziran 1937, s.213.; *TC Resmi Gazete*, Sayı 3639, Kanun no: 3238, 24 Haziran 1937, s.8367.

⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, “ Köy Eğitmenleri Hakkında Kanun Layihası”, D V, C 19, 11 Haziran 1937.

⁶ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999, s.40; Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Türkiye İş bankası Yayınları, Ankara 2013, s.132-133.

projenin tüm sıkıntılarını üstlenmişler, çözüm yollarını aramışlardı.⁷ Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren köyü ve köylüyü ilkokul davası ekseninde aydınlatma meselesi İnönü'nün gündeminden de düşmemiştir. Köylüye okuma yazma öğreten bir öğretmen profili yerine, onların her alanda eğitilmesini sağlayacak bir öğretmen modeli yetiştirmek istenmiştir. Yıllardır yürütülen çabalar 17 Nisan 1940'ta Meclis'te kabul edilen Köy Enstitülerinin kurulmasına dair kanun layihası ile yeni bir ivme kazanmıştır.⁸ Kanunun yürürlüğe girmesinden hemen sonra dört Köy Öğretmen Okulu ile birlikte 1940 yılında on dört Köy Enstitüsü açılmıştır.⁹ Beş sınıflı köy okulunu bitiren sağlam vücutlu ve seciyesi temiz olan öğrenciler enstitüye alınacaktı. Mezun olduktan sonra mecburi hizmet yılları 20 yıl olacak, bir kereye mahsus 50-60 TL sermaye, araç ve gereç ailesiyle geçimini sağlayacak arazinin devletçe verilmesi tasarlanmıştır.¹⁰ Köy Enstitülerinin hedeflerini, özelliklerini şöyle özetleyebiliriz: “Birinci sorun kırsal alanı kalkındırmak, insanına bilinç

⁷ Türkoğlu, *a.g.e.*, s.143-144.; *Cumhuriyet Ansiklopedisi* (1923-2000), C.I, YKY, İstanbul, 2002, s.346-347.

⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.10, D.VI, 19 Nisan 1940. s.104.; *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.11, D.VI, 13 Mayıs 1940, s.90-91. Meclisteki muhaliflerden biri İstanbul Milletvekili Kazım Karabekir'dir. Karabekir Meclis'te şunları söylemiştir: “Ben deniz de bu maddenin encümenlerde yeniden esaslı surette düşünülmesini rica edeceğim. Bugün her milletin bütün kültür vasıtalarını kullanarak tesisine çalıştığı bir millî vicdan ve millî şuur vardır. Biz ise, bütün medeniyet âlemi ile temasta bulunan; şehir ve kasabalardaki aynı şartları haiz olan çocukları köylere göndermeyeceğiz. Yalnız köy hayatını gören, gözünü köyde açmış, medeniyet âlemi ile hiç bir teması olmayan bu asrın kültürünü taşımayan bir kısım vatandaşları alacağız. Onlara hususî tahsil vererek götürüp köylülerimizde millî vicdan uyandıracacağız. Mesele yalnız ziraat yapmak hayatını teğmin etmek değildir. Bugün bir milletin fikrinin ve vicdanının aynı suretle çarpması lâzımdır. 40 - 50 sene sonrayı tasavvur buyurun. Şehir ve kasabalardaki medeniyet âlemi ile ailelerinin görgüleri ile hiç teması olmayan bir heyeti talimi yenin yetiştirdiği köylü sınıfının taşıdığı ruh ile kasabalılar ve şehirliiler arasındaki derin uçurumu tasavvur buyurun. Bilhassa öyle bir vaziyette ki bütün cihanda herkes birer doktrinle kendisine hazır asker ararken biz kendi devlet hayatımızı tedvir eden şehir ve kasabalıları köylere göndermeyeceğiz. Onlardan köyleri mahrum edeceğiz. Uzun zaman sonra kendi dilimizle onlarla arlaşamayacağız. Hâlbuki başka âlemler onlara tamamı ile el salmış olacaklar. Onun için bendeniz Maarif Vekili arkadaşımızın fikrinde bulunmuyorum. Parti programımızda sınıf yok diyoruz. Onun için köylülerimizi böyle kültür sahasında az görgülü yarı münevverlerin nüfuzuna hatta maddî manevî tahakkümüne bırakmağa bendeniz istikbal için çok tehlikeli görüyorum.” Bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.10, D.VI, 17 Nisan 1940.s.83.

⁹ Ali Ata Yiğit, “İnönü Döneminin Köye Özel Öğretmen Yetiştirme Projesi: Köy Enstitüleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 17, Ankara, 2002, s.784-786.; Ayrıca bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.10, D.VI, 17 Nisan 1940, s.71.

¹⁰ Yasa hakkında yapılan eleştiriler için bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.10, D.VI, 17 Nisan 1940, s.71-72.; Rauf İnan, *Köy Enstitüleri ve Sonrası*, Öğretmen Yayınları, Ankara, 1988, s.39-40.

kazandırmak, ulusal hedeflerin dayanağı haline getirmek için belli düzeyde bilgi ve beceri sahibi kılmaktı. Bunun yöntemi olarak da bu amaç için rehberlik, önderlik yapacak insan gücünü yine kırsal alanın içinden seçmek ve kendi sosyal çevresinde yetiştirmekti. O halde yapısıyla, öğretmen kadrosuyla, öğretim sistemi ve programlarıyla bir çeşit “özel öğretim” kurumuydular; tanımlanmış bir kesimin öğretim kurumu. Enstitülerde öğrenci yalnızca yöreden yani kırsal kesimden seçilen gençlerden meydana geliyordu. Mezunlar, köy öğretmeni olarak mezun olacaklardı. Yani yine tanımlanmış bir istihdam modeli vardı. Köyden kaçmayacak, oranın şartları ve geleceği için yetiştirilen, yine orada görev yapacak olan misyonerler yetiştirmek. Zihin ve beden hayata uyum içinde hazırlanacaktı. Bu amaçla kültür, tarım ve teknik meslek dersleri programa eşit dağıtılmıştı.¹¹

İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945 yılında çok partili hayata geçişle CHP’ye ve onun kuruculuğunu üstlendiği enstitülere eleştiriler ve suçlamalar da artmıştır. Savaş yıllarında alınan vergiler, toprak ağalarının tepkileri, yeni dünya düzeninde demokratik Batı ülkeler tarafında yer alma istemi buna binaen enstitüye yönelik komünizm propaganda suçlamaları, kızlar ile erkeklerin bir arada okumalarının ahlaksızlık olduğu söylemleri kuruma vurulan ilk darbenin temelini teşkil etmiştir.¹² Meclis’te de Maraş Milletvekili Emin Soysal MEB’e yönelttiği soruda enstitüye Rusça ders konulduğu, bu dersi öğretmek için hoca tayin edildiğinin doğru olup olmadığı, kız ve erkek münasebetlerinin ne merkezde olduğu sorusuyla yaşananları gündeme getirmiştir.¹³ Komünist suçlamaları nedeniyle 7 Ağustos 1946’da sağ eğilimli olan Recep Peker kabinesinde Yücel’in yerine MEB’e Reşat Şemsettin Sirer getirilmiştir. İlk icraatı de İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’u görevden almak olmuştur. Ders programında düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda kültür ve tarım-teknik dersleri dengeli iken, yeni programla genel kültür dersine ağırlık verilmeye başlanmıştır.¹⁴ 1947’de çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı yasalarla öğretmene toprak verilmesi yerine öğretmenlerin ücretleri artırılmıştı.

¹¹ Murat Katoğlu, *Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim, Kültür, Sanat*, Sina Akşin (ed.), Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980), C.I, Milliyet Kitaplığı, s.429.

¹² Komünistlik iddiaları için bkz: Doğan Avcioğlu, *Türkiye’nin Düzeni*, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1977, s.563-568.

¹³ BCA., 30.1.0.0, Yer no: 53.316.2.

¹⁴ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, 3.Cilt, İletişim Yayınları, 2014, s.95-101.; Haşim Konar, *Köy Enstitüleri*, Selvi Yayınları, Ankara, 1990, s.97-128.

Köylülerin okul yapımına katılma zorunluluğuna son verilmişti. Öğrencilerin okula devam etme zorunluluğu için uygulanan yaptırımlar kaldırılmıştı. Kız ve erkek öğrencilerin kaldığı yerler birbirinden ayrılmıştır. 1948’de çıkarılan 5210 sayılı yasa ile köy okullarının öğretmen, sağlık memuru ve ebe evlerinin yapımı MEB ve Bayındırlık Bakanlığı tarafından tespit edilip devlet tarafından üstlenilecekti. Köy ve kent öğretim programı aynı hale getirilmişti. İş eğitimi yerine, alıştırma yöntemi uygulamaya geçirilmişti. Hasanoğlan’daki Yüksek Köy Enstitüsü ile bütün eğitim kursları kapanmıştı. Sağlık kollarının sayısı bire indirilmiştir. 1949’da çıkarılan 5541 sayılı yasa ile sadece köy çocuklarının enstitülere alınmasından vazgeçilmiş, kasabalardaki ilkokul mezunlarının da enstitülere alınması uygulamasına geçilmiştir.¹⁵20 Ocak 1954’te Köy Enstitüleri ile “*İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun*” önerisi Meclis’te tartışılmış, Demokrat Parti’nin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri döneminde 27 Ocak 1954’te çıkarılan 6234 sayılı kanunla yürürlüğe girmiş, köy enstitüleri İlköğretmenler okuluna dönüştürülmüştür.¹⁶Yıllardır sürdürülen mücadele iç ve dış koşullar nedeniyle son bulmuştur. Çalışmamızda da yaşananların yerel ve sözlü tarih yazımı ekseninde Düziçi Köy Enstitüsü’ne olan yansımaları analiz edilmiştir.

1. Kuruluşu ve Eğitim Faaliyetleri

Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasıyla ülke genelinde kültürel seferberlik başlatılmıştır. Zira halkın yüzde sekseni okuma yazma bilmemekte, bu oran kırsal kesimlerde artmaktaydı. Cumhuriyet Türkiye’sinin öncü kadroları bu durumun önüne geçmek için 1935-1936 yılı itibariye ülke genelinde tarıma elverişli alanlarda eğitim kursları açmıştır. Bu kurslardan biride İkinci Dünya Savaşı yıllarında Seyhan Vilayeti ’ne bağlı Bahçe Kazasının içerisinde yer alan Haruniye Nahiyesi’nde¹⁷“*Seyhan-Bahçe-Haruniye Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursu*” adı altında faaliyet göstermiştir. Adana’nın kuzey doğusunda ve Adana’ya 125 km uzakta olan Haruniye Köyü’nün etrafı tepe ve tepeliklerle

¹⁵TC Resmi Gazete, Sayı: 6642, Kanun no: 5117, 26 Haziran 1947, s.12561; TC Resmi Gazete, Sayı: 6919, Kanun no:5210,31 Mayıs 1948, s.14109;TC Resmi Gazete, Sayı: 7436, Kanun no: 5541, 18 Şubat 1950, s.17786.; Türkoğlu, a.g.e, s.555-558.; Aysal, a.g.m, s.280.

¹⁶TBMM Zabıt Ceridesi, D.IX, C.27, 20 Ocak 1954, s.259-262.;TC Resmi Gazete, Sayı: 8625, Kanun no: 6234, 4 Şubat 1954, s. 8093.

¹⁷Osmanlı dönemindeki eğitim-kültür kurumları için bkz: Ebru Güher, “*Maarif Salnamelerine Göre Cebel-i Bereket Sancağında Eğitim-Öğretim (H. 1316-1321/ M.1898-1903)*”,*Turkish Studies*, Volum9/4 Spring 2014, p.457-467.

çevrilidir. Bu tepelerin üstünün birinde Birinci Dünya Savaşı'nda Berlin-Bağdat demiryolu yapılırken Alman misyoner örgütlerince okul olarak kullanılan (kimsesiz Ermeni çocuklarının da yer aldığı), üç katlı 34-35 odadan oluşan harap bir bina vardı. Savaşın bitimiyle binada sürdürülen eğitime son verilmiş, okul kapatılmıştır. 1939-1940 yıllarında yani İkinci Dünya Savaşı başlarında Alman kadınlar, kendi ülkelerine dönmüş ve kendilerine postacılık eden Bahçeli Mehmet'e binanın (Okulun) tapularını vermişlerdi. Bahçe Kaymakamı, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ile bağlantı kurarak küçük bir fiyata binayı satın almıştır. Kısa bir zaman sonra binanın yanında yer alan harap kubbeli bir hamam kullanılmak üzere çalışmalara başlanmıştır. Alman üç kız kardeş tarafından yaptırılan üç konağın iki ay içerisinde onarılmasıyla tüm derslikler öğrencilere açılmıştır. Üçüz konaklar, göçmen evleri ve hazır suyun var oluşu dumanlı dağların eteğinde Düziçi Enstitüsü'nün kurulmasına vesile olmuştur.¹⁸ Enstitü müdürü Ahmet Lütfi Dağlar yaşadıklarını anılarında şöyle aktarmaktadır:¹⁹

“...Satın alınan büyüklü küçüklü 34 odası bulunan harap kolej binası ve hamamı tamir edilmiştir, ayrıca bir de öğretmenevi yapılmıştır. İki pavyonla büyük yatakhane üzerine inşa edildiği tepe üç büyük kademeye ayrılarak tesviye edilmiştir ki bu da muazzam bir iş olmuştur. Ayrıca on binlerce yerli kiremit imal ederek yapmış olduğumuz binaların bir kısmının üzerini örttük. İhtiyacımız olan tuğlaları yine kendimiz yaptık... Bütün işlemlerimiz semerli hayvanlarla yapıliyordu. Bu sıkıntılı vaziyetten biran önce kurtulmak lazımdı. Öğretmen, eğitmen namzetleri ve talebelerimizle tekerlekli vesaitin işleyebileceği bir yolu yapmaya karar verdik. Bir ay içinde, kurs ve Enstitümüzün normal çalışmalarını bozmadan 1200 metrelik bu yolu da açtık, köyün toprak şosesine bağladık. Böylece kendi sınırimız içindeki yolsuzluğu da yendik... Yüksek Mimar Recai Akçay'ın yapmış olduğu planların tatbiki için inşaat hazırlıklarına başlanmıştır. Bu binalarda kullanılmak üzere yüzlerce köşe taşı yapıldı ve yapılmaktadır.”

¹⁸ Ahmet Lütfi Dağlar, *Düziçi Enstitüsü ve Sonrası Kimi Anılarım*, İzmir, 1989, s. 10-12.; Mahmut Saral, *Karartılan Aydınlik*, Hatay, 2003, s.10-12; *Köy Enstitüleri Defterleri 2*, İstanbul 1963, s.52-53.; Nurgün Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, İdeal Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.236.; *Yeni Adana*, 2 Mayıs 1940; Ahmet Soner, “Yeni Köy Enstitüleri”, **Özgür Gündem**, 8 Eylül 2012.

¹⁹ Dağlar, a.g.e, s.20-22.; Ayrıca bkz: Mustafa Aydoğan, *Tonguç'a Mektuplarla*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 2007, s. 186. ; Turan Altuntaş, “Köy Enstitüleri”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1984.; İlk kuruluş fotoğrafı için bkz: (Ek-1)

Binaların yapımı bittikten sonra 24 Nisan 1940'ta Haruniye'de toplanan öğrenciler derse başlamıştır. Köy Öğretmen Okulu hakkında İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ve Milli Eğitim Müdürü Hasan Ali Yücel incelemelerde bulunmuş, kurslar için 250.000 tutarında bir tahsilât yapılacağını bildirmişlerdi.²⁰ Bu gelişmelerden hemen sonra Haruniye'de Haziran 1940'ta 23 Nisan Okulu'nda Maarif Müdürü Ekrem Gürsel'in başkanlığında alınacak talebeler ve eksiklikler hakkında bir toplantı yapılmıştır.²¹

Okul, üçüncü yılından sonra ilk kurulduğu tepeye sığmaz olmuştur. Zira burası genişleme ve gelişmeye elverişli bir yer değildi. Ek binalar yapılamamıştır. Bu sebeple enstitüyü yeni bir alana taşımak gerekiyordu. Haruniye Bucağı'nın hemen altında Yukarı Okul'un batısında iki bin dönüm arazi içerisinde çoğu yeri düz çoğu yeri sulanabilir enstitüye ait arazide yeni bina çalışmalarına başlanmıştır. Okulun ihtiyacı olan dershaneler için ikişer zemin katta ve ikişer de birinci katta olmak üzere dörder dershanesi bulunan dört tane büyük bir bina yirmi tane de öğretmen lojmanı öğrencilerin çalışması ile yapılmıştır. Bunlara ilaveten mutfak, yemekhane öğretmen gazinosu, demircilik, marangozculuk işlikleri inşa edilmiştir.²²

İlk olarak eski binada faaliyet gösteren eğitim kurslarına askerliği erbaş olarak yapan, okur-yazar beden ve ruhen sağlam olanlar alınmıştır. O dönemde tarım geleneksel yöntemlerle yapılmış ve köylü sefalet içindeydi. Kimyasal ve doğal gübre kullanımı bilinmediği gibi tarımda ilaçlama yöntemi de kullanılmamıştır. Yedi ay süreli olan bu kurslar yazın ilk aylarında açılmıştır. Örneğin 1 Ekim'de başlayan kurslar 1 Mayıs'ta bitmiştir. Yoğunlaştırılmış ve sıkı bir eğitimle öğrenci yetiştirilmiştir. Kurslarda eğitim adaylarına genel ekin, tarım yapıcılık, demircilik, marangozluk, Türkçe, yurttaşlık, resim ve müzik eğitimi verilmiştir. Eğitimciler her derste, her konuda yapmaları gerekenleri gösteren “*Eğitmen Kılavuzu*” verilmiştir. Üç yıllık eğitim süresince tek kitaptan dersler işlenmiştir. Birinci sınıfta “*Alfabe*” diye bir kitap okutulmuş, kitabın her sayfasında bulunan okuma metinlerini anlatan resimler vardı. Metinler tümünden gelim metodu ile öğretilmiştir. Buradan mezun olanlar ilkokullara, Köy Enstitülerin hazırlık sınıfına girmişlerdi.²³

²⁰Yeni Adana, 2 Mayıs 1940.

²¹Yeni Adana, 28 Haziran 1940.

²²Saral, a.g.e, s.10.; 4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme. (EK-1)

²³4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme.; Saral, a.g.e., s.40-41.

2 Temmuz 1940 tarihli Yeni Adana gazetesinde “*Haruniye Köy Enstitüsü Faaliyeti ve Girme Şartları*” başlığı altında ilk ilan yayınlanmıştır. İlanda şunlar yazmaktaydı:²⁴

“ *Haruniye’de açılacak düziçi köy enstitüsüne alınacak talebelerin yalnız köy ilkokullarından mezun köy çocuklarından olması ve yaşının 18’den yukarı olmaması bildirilmiştir. Bu duruma göre gerek vilayetimizden gerek diğer vilayetlerden müracaat eden namzetlerin içinden yukarıda gösterilen şartları haiz talebeler alınacaktır. Bu haziran devresinde kabul edilecek talebenin 29 birinci teşrin 1940 tarihine kadar enstitünün birinci sınıf tedrisatını ikmal etmiş olması Vekâlet Makamından Vilayetimize bildirilmiştir. Öğrendiğimize göre, köy enstitülerinde tedrisat senesinin 12 ayından devam edecek ancak öğretmenlerle talebelere senenin muayyen zamanlarında 45 günü tecavüz etmemek üzere posta posta izin verilecek.* ”

Milli Eğitim Bakanlığınca Düziçi Köy Enstitüsü’ne Adana, Mersin, Hatay, Gaziantep ve Kahramanmaraş vilayetlerinden öğrenci alınması belirlenmiştir. Köy Enstitülerinin tahsil süresi beş yıl olup enstitüye köy ilkokulunu bitirmiş köylü kız ve erkekler arasında öğrenciler alınmıştır. 7 Ağustos 1940 tarihli Yeni Adana gazetesinde “*Talebe Seçimi Yapıldı ve Mektebin Tüm İhtiyaçları Karşılandı*” adlı başlıkta Maarif Vekâleti Vekili’nin başkanlığında talebe seçiminin yapıldığı bu sayının yüz atmışın üzerinde olduğu, okul müdürünün Adana’dan yatak takımı temin ettiği belirtilmiştir.²⁵ 23 Ağustos 1940’ta Okul Müdürü A. Lütfi Dağlar ise anılarında talebe mevcudunu 16’sı kız ve 249’u erkek olmak üzere 265 olarak vermiştir. Bunların da 157’si birinci, 108’i ikinci sınıftadır. Düziçi’nde sözlü tarih çalışması yaptığımız enstitülü Mehmet Mülayim bu sayıyı doğrulamaktadır.²⁶ Ancak kız öğrenci bulmanın zorluğu her enstitü gibi Düziçi’nde de yaşanmıştır. Bu durum hakkında Lütfi Dağlar, Tonguç’a şunları yazmıştır:²⁷

“... Kız talebe işi için Seyhan, İçel, Maraş M.Eğ. Md.leriyle de illere giderek görüşmüştüm. Bugüne kadar Seyhan’dan 3, İçel’den 5 kız geldi. Maraş da 15 kadar hazırlıyor. İçel’den de hazırlananlar var. Seyhan’dan seçildiği

²⁴Yeni Adana, 2 Temmuz 1940.

²⁵Yeni Adana, 7 Ağustos 1940.; Mahmut Makal, *Bozkurdaki Kıvılcım*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997, s.180

²⁶Dağlar, a.g.e, s. 16-17.; 4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme.

²⁷Aydoğan, a.g.e, s.55.

bildirilen kızların hemen gönderilmesi yazıldığı halde hala gelmediler. Kati neticeyi sonra bildiririm.”

21 Eylül 1940 tarihli Yeni Adana gazetesinde enstitü için 60 kız ve erkek talebe seçimi için Maarif Vekâleti’nden emir geldiği belirtilmiştir.²⁸Birkaç gün sonra aynı gazetede 60 talebenin seçimi için gereken fişler tamamlanmış, bu fişler köy okulları başöğretmenlerine gönderilmiş denilerek, köy okullarından mezun köy çocuklarına 3803 sayılı kanuna göre maaş alacakları, ilk defaya mahsus olmak üzere 60 lira teçhizat bedeli ve ayrıca tarla, bağ, bahçe, hayvan, tohumluk ve alet de verileceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda askere gittiklerinde subay oluncaya kadar maaşlarının üçte ikisini alacakları, hastalandıklarında hükümet tarafından tedavi ettirilecekleri, mecburi 20 yıllık hizmetten sonra emekliye çıkacakları duyurulmuştur.²⁹

Enstitüde, eğitimen sorumlu müdür yardımcısı olan kişi Eğitimci Baş idi. Eğitim, öğretim, toplumsal etkinlik, disiplin, izin, okul düzeni, ders çalışma ve okuma zamanlarının iyi değerlendirilmesinden Eğitimci Baş sorumlu idi. Okula gelenleri karşılayan ve yönlendiren onlardı. Zira Enstitü mezunu Mersinli Hasan Kuş anılarında Düziçi Köy Enstitüsü’ne gider gitmez kendisini Eğitimci Baş olan İsmail Sefa Güner’e götürdüklerini söyleyerek: *“Eğitimci başı bana buraya niye geldiğimi ve nasıl geldiğimi sordu. Kimsemin olmadığını ve yalnız köyde bir annemin olduğunu ve öğretmen olmak için geldiğimi, okulu çok zor bulduğumu, bulunca da beni Bahçe kazasından okula kadar bir arabacının getirdiğini anlattım. Bana, haydi bakalım okulu bulmuşsun bir de öğretmen olursan ver elini memleketim, der gidersin ve hayırlı olsun dedikten sonra 1/A şubesi de 781 okul numarası ile okula başladığımı söyledi.”* yaşadıklarını anlatmıştır. Ancak 1947’i sonrası köy enstitü ruhuyla ilgisi olmayanlar Eğitimci Baş olmuşlardı. Kırıkhanlı Ahmet Algı geçmişte yaşadıklarını şöyle aktarmaktadır: *“...1947 Temmuz’unda 5. Sınıfa geçmiştik. O zaman, Köy Enstitüsünün ruhuyla ilgisi olmayan İskenderun Ortaokulu müdürüyken bizim okula atanan Ahmet Şakir Oba’nın başlattığı yasaklamalarla karşılaştık. 5. Sınıfı geçenlerin, yani son sınıf öğrencilerinin birtakım hakları vardı. Çünkü onlar artık öğretmen adayı oluyorlardı. Karavana götürmezlerdi, nöbet tutmazlardı. Ayrıca kumaş elbise giyerlerdi, yedek öğretmenlik yaparlardı. Müdür Ahmet Şakir Oba ile Eğitimci Baş İshak Toker, bu hakları kaldırdıklarını ifade edip öğrencilere baskı uygulamaya başlayınca boykotu başlattık*

²⁸Yeni Adana, 21 Eylül 1940.

²⁹Yeni Adana, 25 Eylül 1940.;Yeni Adana, 8 Kasım 1940.

arkadaşlarla...” Ayrıca her sınıfın “*Küme Başı*” öğretmenini vardı. Küme Başı, sınıftaki öğrencilerin etkinliklerinden, gelişmelerinden, eğitim öğretim çalışmalarından sorumluydu. İş çalışmalarının verimli geçmesi, sınıftaki dirlik ve düzenin sağlanması Küme Başı öğretmenin mesuliyetindeydi. Öğrencilerin ve sınıfın ders, sanat öğretmenleri ve okul yönetimi arasında oluşan sorunları çözüme erişmesinde Küme Başı öğretmenine önemli roller biçilmiştir. Kitap seçtirir ve kitabın sınıfta yüksek sesle okunmasını sağlardı. Öğrencilere ayakkabı, giysi, çamaşır, defter, kalem silgi gibi eşyaların dağıtımını yapıyordu.³⁰

Enstitüde eğitim faaliyetleri kültür, ziraat, teknik dersler şeklinde sürdürülmüştür. Müfredat programının % 50’si kültür % 25’i sanat ve % 25’i tarım derslerinden oluşmuştur. Müfredat programının uygulanışında bütün sınıfların % 50’si ders işlerken diğer % 50’si sanat ve tarım çalışmışlardır. Dersler ekim ayı sonunda başlıyor, mart ve nisan kesiliyordu. Beş aylık sürede bir hafta ders bir hafta da sanat çalışmalarına ayrılarak değerlendirilmiştir. İlk yıllarda 200 dekarlık bir arazi taş ve çakıllardan temizlenerek tarla haline getirilmiştir. Yetiştirilen ürünler eğitim kursu ile birlikte 400’ü bulan günlük tabela mevcudunun sebze ihtiyacını bol bol karşıladığı gibi domateslerden salça yapılmıştır. Yol imkânsızlıkları, nakil masraflarının pahalı oluşu fazla ürünlerin satışını engellemiştir. Öğrenciler, Deliçay ile okulun inşaat alanına döşenen küçük demiryolu ile Demirçay’dan elde ettiği kumu yıkamış ve okulun inşaat yerine taşımışlardı. Yerli kiremitler imal edilmiş yapılan binaların üstleri örtülmüştür. Dumanlı Dağlardan keresteler, okulun kuzeydoğusunda bulunan Çatak Köyü’nden de çam tomrukları öğrenciler tarafından okula taşınmıştır.³¹ Her öğrenciye, taşınmasından sorumlu olacağı ikişer tomruk verilmiştir. Kütükler dört-beş metre boyutunda kırk altmış santimetre çapındadır. Tomruklar sırasıyla Sabunçayı’na atılmış, enstitünün tarım alanlarına yakın bir

³⁰ Saral, *a.g.e.*, s.31-34.; Köy Enstitüleri Belgeliğine Bir Katkı/Düziçilik Müslüm Kabadayı’nın enstitü mezunları Ahmet Coşkun, Ömer Güler ve Cuma Bayraktar ile yaptığı görüşme için bkz: <http://www.insanokur.org/?p=49405> (27.09.2014).; Ahmet Akbaş, “Eğitimin Bilgeleri Köy Enstitüleri”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C4, S2, Aralık 2008, s.219.; Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 12.10.1970.

³¹ 4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülâyim ile yapılan görüşme.; Cumhuriyet gazetesinde Düziçi mezunu İbrahim Aydın’da anılarını neşrederken yaşananları doğrular nitelikte yazı yazmıştır. Bkz: Uğur Pişmanlık, “Köy Enstitüsü Bir Yazar”, **Cumhuriyet**, 15 Nisan 2011.; Dağlar, *a.g.e.*, s.18-22.; *TBMM Zabıt Ceridesi*, D VI, C. 26 5 Haziran 1942, s.77. Köy Enstitüsü çalışmaları ile ilgili fotoğraflara bkz: (Ek-3)

mesafeden geçen Çeltik Arkı'ndan çıkarılarak okula yakın bir alanda yığılmıştır. Okulun tomruk gereksinimlerinin büyük bir bölümü Andırın İlçesi'ndeki ormanlardan karşılanmıştır. Kesilen tomruklar, Ceyhan Irmağına atılmış ve Osmaniye'nin Araplı Köyü'nde ırmaktan çıkarılarak marangozluk işlerinde kullanılmak üzere kamyonlarla okula taşınmıştır.³²

Sözlü tarih çalışması yaptığımız Mehmet Mülayim yaşadıklarını şöyle dile getirmektedir:³³

“İnşaat bölümünde çalışanlar duvar örerler, sıva yaparlar, beton dökerler, badana yaparlar ve boya işlerini yaparlar. Teknik okul mezunu öğretmen Şinasi Uzunkavak'ın kontrolü altında çalışılır. Cankurtaran deresindeki kayalar dinamitlerle parçalanarak okula taşınırdı ve duvar örmede kullanılırdı. Dinamit atmada öğrencilerin başında Dirican isimli bir taş kırma ustası vardı. Okulun doğusundaki ana giriş kapısının karşısında yolun üzerinde tuğla ocağı vardı. Ali ustanın başkanlığında tuğlalar yapılırdı. Paşadayı adında bir ustanın başkanlığında Deliçay'ın kumu yıkanır ve dekovil ile okulun inşaat alanına taşınırdı. Teknik okul mezunu İzzet Zorlutuna'nın kontrolünde marangoz ve dülgerlik çalışılırdı. Bunlarda çatı yapar, kiremit döşer, kapı ve pencere ile okulun ihtiyacı olan sıralar, masalar ve sandalyeleri yapardı. Okulun hızarı var ve hızarın Şevket adında bir ustası vardı. Gerekli olan çam tomrukları okulun kuzeydoğusunda bulunan Çatak Köyü'nde depo edilmiş çam tomruklarını öğrenciler öğle kumanyasını yanına alarak Çatak Köyü'ne giderler ve oradan her öğrenci ikişer veya üçer tane çam tomruğunu sabun çayında yüzdürerek çeltik arkından da (bugünkü Köyler Birliği Sulama Kanalı) yararlanarak okulun tarım alanına dek (bugünkü öğretmen evinin olduğu yer) getirilir ve buradan da katırlarla okulun hızarına taşınırdı. Hızardan da okulun ihtiyacına göre işlenirdi. Demircilik işlerini Hasan Hepyılmaz yaptırdı. Öğretmen Mehmet Ali Eryiğit'in kontrolü altında çalışarak narenciye ve zeytin bahçeleri, bağlık ve sebzeçiliğin her türlü sü yetiştirilirdi. Zeoteknik öğretmeni Ahmet Omurtak kontrolünde inek, koyun, kümes hayvanları üretilir. İpek böceği ve arıcılık öğretilirdi. Kız öğrenciler bıçkı, dikiş ve nakış işlerini atölyelerde yaparlardı. Yaz tatili üç ay olurdu. Okulun tüm öğrencileri iki gruba ayrılır. 45 gün yaz tatili olur, birinci grup izne gider ve onlar gelince de ikinci grup izne

³² Saral, a.g.e, s. 86-88. Akbaş, a.g.m, s. 219-220.; Mustafa Balbay, “Köy Enstitüsünde”, **Cumhuriyet**, 26.05.2014. ; Doğan Atlay'ın Kaleminden Köy Enstitüleri, <http://saffetozturk.blogcu.com/koy-enstituleri/220940> (25.01.2014)

³³ 4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme.

giderlerdi. Okulda yaz süresince çalışmalar devam eder, büyük sınıflar usta küçük sınıflarda işçi olarak çalışılırdı. Okulun ilk açıldığı yıllarda İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, müfredat programının uygulanışını denetlemek için Düziçi Köy Enstitüsü'ne gelmiş ve çalışmalardan memnun olarak ayrılmıştır.”

Yaparak yaşayarak öğretimin kalıcı hale geldiği enstitülerde öğrenciler kendi ihtiyaçlarını öğretmenleri kontrolünde sağlamışlardır. Özellikle enstitülerin doğal ortama ve iklim şartlarına uygun yerde kurulması onlara geniş imkânlar sağlamıştır. Zamanla ders tatbikat alanı konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Bu sıkıntıyı gidermek için Maarif Vekâleti'nin talebi, Dâhiliye Vekâlet'inin teklifi ve nihayetinde Bakanlar Kurulu'nun onayıyla 1485 dönümlük arazi enstitünün ihtiyacını karşılamak üzere istimlak edilmiştir.³⁴ Dersler ekim ayında başlamış mart, nisan sonlarında bitmiştir. Bu beş aylık sürede bir hafta ders bir hafta sanat çalışmalarına yer verilmiştir. Sekiz saatlik dersin ardından iki saat ders çalışması bir saat de okuma süresi verilmiştir. Kuramsal derslerin çoğu, sanatsal çalışmaların tümü küme çalışması yöntemiyle yapılmıştır. Küme çalışmalarında, iş kollarında birlikte çalışma, birlikte başarıma, yardımlaşma, işbölümü, işbirliği yapılmıştır. Tarih, coğrafya, yurt bilgisi, tabiat bilgisi derslerinde küme çalışma yöntemine başvurulmuştur. Kızlar, erkek öğrenciler gibi ceket ve pantolon giyinmiştir. Kız öğrencilerin koğuşları, ders çalışma, okuma yerleri kızlara ayrılmış bir kattaydı. Kızların bulunduğu bölüme bayan öğretmenlerden başkası giremezdi. Rehber, usta ve çırak öğretmen yardımıyla kız öğrenciler bıçkı-dikişi öğrenirlerdi. Kız erkek ilişkileri toplumsal kurallara dayalıydı.³⁵ Enstitüde sağlık ve temizlik önemli taşımaktaydı. Okul reviri, okul hekimi, hemşire ve sağlık memuru vardı. Sağlık Kolu açılan enstitüde sağlık memuru ve ebe yetiştirilecek öğrenciler için okul ve revir yapılmıştır.³⁶ Okulda sağlık derslerine okul hekimi girmiştir. Dönemin en önemli salgın hastalığı sıtma ve trahom idi.³⁷ Lütfi Dağlar enstitüdeki sağlık sorununu, Tonguç'a şöyle aktarmaktadır:³⁸ “...Sayın Hocam, bunları size dertlenmek düşüncesiyle değil, bu dertlere bir çare bulmanız isteğiyle yazıyorum. Artık ne yapıp yapıp bir doktora kavuşmalıyız ve yine ne yapıp yapıp yeni alacağımız talebeleri birkaç doktora esaslı muayene ettirmeliyiz. Değilse irsen taşıdığı gizli hastalıklar bir

³⁴BCA., 030.0.018.001, Yer no: 02.104.7.22.

³⁵Saral, a.g.e, s.22-23; Saral, a.g.e, s.28-29.

³⁶TBMM Tutanak Dergisi, C17, D VII, 21 Mayıs 1945, s. 187.;Yeni Adana, 22 Kasım 1943.

³⁷Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Saral, a.g.e, s. 54-57.

³⁸Aydoğan, a.g.e, s.146-147.

gün baş veriyor ve öğrenciler üzerinde, veli üzerinde fena tesir yapan ölüm hadisesiyle hastalık sona eriyor. Enstitüdeki ölüm vakalarının yüzde doksanı tüberküloz ve menenjit siflizidir.” Bu bağlamda dünya savaşının sürdüğü yıllar ve arifesinde enstitülerde ciddi sağlık sorunlarının yaşandığını görmekteyiz.

Enstitüde, kitap okumak kadar şiir okumak ve yazmak da çok yaygındı. Okul alanlarında iş yerlerinde derslerde yüksek sesle şiir okuyan bir öğrenciye genellikle rastlanırdı.³⁹ Bu bağlamda Düziçi öğrencilerinin yazdığı şiirler “*Düziçi’nden Sesler*” adıyla bir kitapçık olarak yayınlanmıştır. Daha önce hiçbir yerde yayınlanmayan kitabın gün yüzüne çıkarılışı aynı zamanda dönemin havasını anlatmak bakımından önem taşımaktadır. Şiirlerin içeriğine bakıldığında öğrencilerin dış dünya algısını oluşturan köy yaşamının etkilerinin yazdıkları şiirlere yansıdığını görmek olasıdır. Genel itibariyle köyle sınırlı olan yaşamlarından elde ettikleri doğaya yönelik izlemelerini lirik bir dille ele almışlardır. Bunun dışında vatan, millet ve dönemin önemli siması olan İnönü’ye sevgi, Atatürk’e olan minnet duygusunun doğa üzerine inşa edilmiş şekliyle şiirlere yansıdığını görmek mümkündür. Aşağıdaki şiirde enstitülü Ahmet Akan adlı bir öğrenciye aittir:

Atatürk’ün Ölümü

Doktorlar derdine derman aradı,
Atatürk ölünce cihan karardı,
Yemyeşil ağaçlar bütün sarardı,
Ata’nın derdine derman olmadı.

Bayrağımız o gün indi yarıya,
Türkler elbiseyi giydi karaya,
Cihan Atatürk’ü artık araya,
Atanın derdine derman olmadı.

Ay, güneş karardı ışıksız kaldı,
Gökte yıldızları yasa saldı,
Ecel ulusumun Ata’sın aldı,
Atanın derdine derman olmadı,

Sevgili Atamız dünyadan gitti,

³⁹Saral, a.g.e, s.61.

Dünya milletleri törenin etti,
Onulmaz kederi kalbime yetti,
Ata'nın derdine derman olmadı.

Atatürk uykusun rahat uysun,
Bütün millet onun emrine uysun,
Yurdun ünlerini işitsin, duysun,
Yaktığı meş'ale duman olmadı.

Sınıf: III. A. No.258⁴⁰

Gündelik hayatta türküler okunmuş, halk oyunları oynanmıştır. Enstitü mezunlarından Ali Yüce yıllar sonra Milliyet gazetesinde “Şeytanistan” adlı yazısında gündelik yaşama ilişkin anılarını şöyle anlatmaktadır:⁴¹

“...Koca koca taklar, çiçekler, bayraklar. Atatürk'ün gülen fotoğrafları. Atatürk'ten özlü sözler. Adlarını bilemediğim, çeşit çeşit çalgılardan çıkan müzik. Köyümün taşını toprağını gözümün önüne seren davul-zurna. İçim cız ediyor. İnsanı havaya hoplatan Köroğlu havası. Gönlüm bir hoş. Yüreğim bir hoş. Ha ağladım, ha ağlayacağım. El ele tutmuş kız ve erkek öğrenciler. Öğretmenleler iç içe halkalar. Milli oyun oynanıyorlar. Gökten yere, yerden göğe yağın bir renk neşe, müzik tufanı. Kendi kendini çalkalayan bir mutluluk okyanusu. Kolumun birini kesip götürseler duymam belki. Bir diz çökünce yüzlerce diz çöküyor. Bir ayak sekince yüzlerce ayak sekiyor. Ve hep birlikte: 'hop, hop, hoppaaa! Gürp, gürp, gürp hayda!' sesleri. Yeni gelenler bir araya toplanmışız. Öte dünyanın insanları gibi bakıyoruz. Ayaklarımızda çarıklar, asker postalları, yemeniler. Sırtlarımız lime lime. Benim şalvarım yırtığından dizim görünüyor. Öğrencilerden sonra yeni gelenlere de akşam yemeği verdiler. Çoğumuz ilk olarak masada çatal-kaşıkla yemek yiyorduk. Çatal ağzıma bir tuhaf değişiyor, yemeğin tadını alamıyordum. Tabağıma konan makarnayı yeyinceye dek, kök söktüm. Nöbetçi öğretmen başımızda durup çatalla yememizi istiyordu. Makarnalar çatalı değıdirdikçe öte öte gidiyorlardı. Ağzıma götürünceye dek bir tane kalmıyor, yere düşüyordu. Ne tadını anlayabildim ne tuzunu. Bir çeyrek ekmekle dişimin kovuğunu doldurmadı... Henüz günün kulağı

⁴⁰Düziçi'nden Sesler, Düziçi Köy Enstitüleri Kooperatif Yayınları No: 1, s.22. (Ek-4); Ayrıca bkz: İ.Safa Güner, Köy Enstitüleri Hatıraları, İstanbul, Kervan Matbaa, 1963, s.99.

⁴¹Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 12 Ekim 1970.

dolmadan, Müdürün ve Eğitimci Başının bulunduğu yapının önüne dikildim. Biraz sonra bütün okul, alana toplandı. Ders sınıfları derse girdiler. İş sınıfları arkalarında iş giysileri, ellerinde kazmaları, kürekleri, balyozları ve daha adını bilmediğim iş araçlarıyla işlerine gidiyordu. Akşam okyanus gibi çalkalanan meydana çıt yoktu artık. Düziçi ovasına alın teri akıtıyorlardı. Ekmek akıyordu toprağa. Dağlar deliniyordu. Kazmalar inip kalktıkça yapılar yükseliyor, ağaçlar yeşeriyordu...”

Tüm sanatsal etkinlikler özellikle tiyatro çevre halkına açıktı. Enstitü müdürü Lütfü Dağlar halkın etkinliklere katılmasına önem verilmiş, böylece halkın sanatsal gelişimine katkı sağlamıştır. Öğrencileri yapmış olduğu geniş bir sahnede hafta sonu öğrenciler hazırladıkları oyunları oynamışlardı. Bu etkinliklerden bir tanesi ise “Kartal” adlı piyestir. Milli Mücadeleden kesitler, Mustafa Kemal etrafında şekillenen olaylar, kahramanlıklar ve zaferler canlandırılmıştır.⁴² Bunun dışında müzik, çok önem verilen ve etkinlik gösterilen alandı. Halk türküleri ilk kez köy enstitü programlarında yer almıştır. Ulusal marşlar çalınip, toplu yürüyüşlerde büyük bir coşkuyla söylenmiştir. Müzik öğretmenleri çok sesli müzik koroları oluşturmuş, koro, solo uygulamaları çok ilgi çekmiştir. Enstitüde yaygın olarak mandolin, piyano ve saz kullanılırdı. Çevre illerden türkü derlenip, bestelenirdi. 1947’de Âşık Veysel buraya da gelip, usta öğretici⁴³ olarak istekli öğrencilere bir yıl bağlama çalmayı öğretmiştir.⁴⁴

Enstitüde ayrıca geniş yelpazede bayram kutlamalarına yer verilmiştir. Bölge halkıyla, köylüsüyle birlik ve beraberliği pekiştirmek ortak bir ülkü etrafında birleşmek amaçlanmıştır. İlk olarak bölgenin düşman askerlerinden kurtuluş tarihi tespit edilmiş, başta ulusal ve dini bayramlar kutlanılmıştır. 30 Ağustos Zafer Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı köy meydanında büyük bir coşku ile halkla kutlanmıştır. 28 Mart 1941’de Düziçi’nin kurtuluş yıldönümü bölge halkı ile el ele gönül gönüle sabahtan akşama kadar kutlanmıştır.⁴⁵ Aynı zamanda köy enstitülerin kuruluş yıl dönümünde yapılan

⁴²Refet Tanışak, “Düziçi Köy Enstitü Mezunlarını Uğurlarken”, **İlköğretim Dergisi**, C IX, Sayı, 166, 1 Kasım 1944, s.2196-2201.; Koç, *a.g.e.*,s.313.; Saral, *a.g.e.*, s.61.; Akbaş, *a.g.m.*, s.219.

⁴³3803 sayılı kanunun on yedinci maddesine göre işe alınacak usta öğreticiler ilkin köy enstitüleri müdürlüklerince gündelikle tayin edilirler. Bunlar iki sene çalıştırılabilir. Başarısı görülenler iki yıl sonunda vekilce daim, ücretler kadrosuna geçirilebilir. Bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, D VI, C 26, 17 Haziran 1942, s.214.

⁴⁴Saral, *a.g.e.*, s.62.

⁴⁵Dağlar, *a.g.e.*, s.25-26.

icraatlar anlatılmış ve geniş bir program çerçevesinde kutlamalar yapılmıştır. Yeni Adana gazetesine 1947 ve 1950 yıllarına yansıyan kutlamalardan hareketle enstitülerin kuruluş yıl dönümü kutlamalarının nasıl geçtiğini görmek mümkündür. 18 Nisan 1947’de “Köy Enstitüleri Bayramı” manşetiyle yaşananlar şöyle aksettirilmiştir:⁴⁶ “...Tören sabah saat 9 da istiklal marşını müteakip Enstitü Müdürü tarafından yapılan bir konuşma ile başlamıştır. Enstitü Müdürünün bu konuşmasını Enstitü talebelerinden Hasan Turat’ın heyecanlı bir hitabesi takip etmiştir. Bundan sonra öğrenciler tarafından Ziya Gökalp ve Behçet Kemalden şiirler okunmuş ve milli marşlara geçilmiştir. Yüzlerce Enstitülü öğrencinin iştirak ettiği bu marşlardan sonra günün başlıca heyecanını taşıyan milli oyunlar oynanmıştır. Bu milli oyunlara 700 den fazla öğrenci iştirak etmiş ve parlak bir şekilde sona ermiştir. Bunu müteakip güreşler ve atletizm gösterileri yapılmıştır...”²¹ Nisan 1950’de “Düziçi’nde Bayram! Köylerimizde Cehaletle Mücadele Edecek Olan Enstitülü Gençlerin Bayramı Takdirle Takip Edildi.” başlığı ile gazeteye yansıyan kutlama ise bize enstitünün kuruluşu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Gazetede şunlar yer almaktaydı:⁴⁷ “... Haruniye bucak merkezindeki Alman Eytam mektebi binasının Milli Eğitim Bakanlığınca satın alınması ile bu binada 940 yılında açılan Düziçi Köy Enstitüsü ve Eğitim kursu ilk hamlede İçel, Seyhan, Hatay, Gaziantep ve Maraş illerinin eğitim ve köy öğretmeni ihtiyacını karşılamak üzere faaliyete geçmiş ilk seferde bu illerden toplam 300 den fazla eğitmeni yetiştirmiş ve enstitünün ilk sınıfı tedrisata başlamıştı. Bir taraftan kurs ve sınıf tedrisatı diğer taraftan yeni teşekkül etmekte olan müessesenin bina inşaatı malzeme ve ders araçları temini bakımından karşılanan büyük güçlükleri yılmaz bir irade ile yenen Müdür Lütfü Dağların başarısı ve aldığı emirleri tatbik sahasında gösterdiği liyakat kendisini bizzat Cumhurbaşkanımızın iltifatlarına mazhar kılmıştı. Bugüne kadar enstitü teşkilatı için büyük, küçük 74 bina yapılmıştır. Bunların bazılarının ikmal inşaatı halen devam etmektedir. Enstitüde 41 öğretmen 42 kız olmak üzere 806 talebe mevcuttur. Şimdiye kadar 526 öğretmen mezun olmuş ve bunlar beş ilimizin muhtelif köylerinde vazife almışlardır...”

Enstitünün yıllara göre aldığı öğrenci ve öğretmen sayısı, öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, mezun sayısı kesin olarak bilinmemektedir. 1941

⁴⁶Yeni Adana, 18 Ekim 1947.

⁴⁷ Yeni Adana, 21 Nisan 1950.

yılında kırkar kontenjanla çevre illerden 200 öğrenci alınmıştır.⁴⁸ 1943'te Yeni Adana gazetesinde “*Köy Enstitülerine Talebe Alınıyor*” başlığıyla ilan verilse de alınacak öğrenci sayısına dair bir bilgi bulunamamıştır.⁴⁹ Aynı yıl Öğretim Umum Müdürlüğü talebe sayısının 1010'a çıkarılmasını istemektedir.⁵⁰ 1946 yılında öğrenci sayısı 983⁵¹, 1947'de ise 988 olmuştur.⁵² Mahmut Makal anılarında 1951 yılında enstitüye 91 öğrenci alındığını anlatmıştır.⁵³

Enstitüyü bürokratik kesimden ziyaret eden ilk kişi Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel olmuştur. Yücel karşılaştığı manzara sonucu izledikleri davanın haklılığına inanarak, yaşadığı mutluluğu ifade etmiştir.⁵⁴ Bu bağlamda enstitünün hatıra defterine 29 Mart 1943 tarihli notunu düşerek Yücel imzasıyla şunları yazmıştır.⁵⁵ “*Bu defterin ilk sayfasını açık bıraktım. Şunun için ki bir gün, millet kalkınması ülküsünün baş yolcusu aziz Başım İnönü, o ülkenin kaynaklarından biri olan bu hayat ve ışık ocağına geldiği zaman güzel ve manalı adını yazsınlar... Sınıfta ders atölyede demir ve tahta işi tarlada çapalama, ahırda at meydanda oyun sıhhatli köy ve oğlan çocuklarımın gözlerinde neşe ve Türklük alevi, Müdürümün ve bütün öğretmenlerimin yüzünde vazifelerine bağlı insanların bahtiyarlığı... Bunların hepsini yaşlı gözümle gördüm ve başlama mesuliyetini aldığım bu davanın yüceliğine bir kez daha inandım. Türk milletinin hayrına çalışanlar, var olsun, çok olsun ve aziz olsun.*”

İkinci önemli ziyaret ise Cumhurbaşkanı İnönü tarafından gerçekleşmiştir. 7 Ekim 1943 tarihli Yeni Adana basınında İnönü'nün Malatya'dan Bahçe kazasına geldiği ve Seyhan Valisi Akif İyidoğan, Mebuslardan Kemal Çelik, Nafia ve Maarif Müdürleri tarafından karşılandığı, Cumhurbaşkanı'nın Bahçe kazasında bir gece kaldığını, Haruniye-Düziçi Köy Enstitüsü'nü tetkik ve teftiş ettiği belirtilmiştir. İnönü özellikle tarla ve bahçe ziraatı üzerinde duratı, iplik tezgâhlarını ve teferruatını görmüş, Enstitü Müdürü Lütfi Dağlar'dan izahat alarak, hoca ve talebelere memnuniyetlerini ifade etmişlerdi. İnönü yanında Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda, Meclis

⁴⁸ Aydoğan, a.g.e, s.73.

⁴⁹ Yeni Adana, 22 Kasım 1943.

⁵⁰ Aydoğan, a.g.e, s.187.

⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, C 8, D VIII, 18 Aralık 1946, s.171.

⁵² TBMM Tutanak Dergisi, C 8, D VIII, 26 Aralık 1947, s.173.

⁵³ Mahmut Makal, *Köy Enstitüsü ve Ötesi*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997, s.72.

⁵⁴ Ahmet Köklügiller, “Ölümünün 6. Yıldönümünde Hasan Ali Yücel”, **Varlık**, Sayı 689, 1 Mart 1967, s.54.

⁵⁵ Yayınlanmamış olan Düziçi Köy Enstitüsü Hatıra Defterinden alınmıştır. (Ek-6)

Reis Vekillerinden Trabzon Mebusu Hasan Saka, Genelkurmay Asbaşkanı Orgeneral Asım Gündüz, Korgeneral Mustafa Muğlalı, Tümgeneral Şükrü Kanatlı yer almıştır.⁵⁶ İnönü, enstitünün yıllığına şu notu yazmıştır:⁵⁷ “*Düziçi Köy Enstitüsünü ziyaret eyigün, eyi hatıra, teşekkür.*” Lütfi Dağlar ise anılarında gelen konukları enstitünün inşaatı için kum ve çakıl temin ettikleri Deliçay’a, tuğla ürettikleri tuğla ocağına, enstitünün ilk inşa edilmiş yerine çıkarmıştır. Büyük dut ağaçlarının olduğu, bayrak törenlerinin ve konuşmalarının yapıldığı avluda konuklar için oturacak yerler yapılmış ve buraya buyur edilmiştir. Burada şiirler okunmuş, türküler söylenmiş, milli oyunlar oynanmıştır. İnönü “çocuklar İstiklal Marşı’nı” söylesinler diye buyurmuştur. Daha sonra öğretmen, öğrenci ve kız erkek öğrenciler arasındaki ilişkileri sormuştur. İnönü, müdür odasına girerek disiplin kurulu tutanak ve karar defterlerini incelemiştir. İnönü’den Dağlara “Benden bir isteğin var mı?” sorusu gelmiştir. “İki dileğim var, birincisi sizi getiren, şimdi götürecek olan trenin durduğu Yarbaşı’na bir tren durağının yapılması. İkincisi de Enstitü’ müze bir kamyon verilmesi’. Birincisi kolay, ikincisine söz veremem dediler.”⁵⁸ İnönü, kendi not defterine ise sabah saat 10- Yarbaşı İstasyonu. Düziçi Köy Enstitüsü –Sıtma bölge. Durağa İstasyon İsterler. Haruniye arazi meselesi. Şairler dolu bir enstitü. Alman Mektebi. gibi kısa notlar almıştır.⁵⁹ İnönü’nün almış olduğu notlar bize enstitünün kuruluş, ihtiyaçları ve önemi ile ilgili değerli bilgiler sunmaktadır.

17 Nisan 1945 tarihinde Hasan Ali Yücel, enstitüyü ikinci kez ziyarete gelmiştir.⁶⁰ Enstitünün not defterine şunları yazmıştır.⁶¹ “*Düziçi Köy Enstitüsünün kuruluş bayramı kutlu olsun*”. Sefa Güner anılarında Yücel’in geldiği zamanki durumu ela alarak dershanelerin birer laboratuvar gibi çalıştığını, tarlalar, bahçeler öğrenen çiftçilerin sesleriyle inlediğini, sınıflarda uygulamalı eğitimin yapıldığını, tezgâhta dokuyan elleri, fırında pişen ekmeği hayranlıkla izleyip gördüğünü ifade etmiştir. Kendisine o gecenin temsil programı verilmişti. Yemekhane salonunda bulunan sahnede “*Baykuş*” adlı

⁵⁶Yeni Adana, 7 Ekim 1943.

⁵⁷ Yayınlanmamış olan Düziçi Köy Enstitüsü Hatıra Defterinden alınmıştır.;4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülâyim ile yapılan görüşme.

⁵⁸Dağlar, a.g.e, s. 40-48.

⁵⁹İsmet İnönü, *Defterler*, C I, YKY, Ankara, 2001, s.371.

⁶⁰Yeni Adana, 19 Nisan 1945.

⁶¹ Yayınlanmamış olan Düziçi Köy Enstitüsü Hatıra Defterinden alınmıştır.

piyes oynanmış, Yücel büyük bir keyifle izlemiştir. Okunan şiirler, söylenen şarkılar ve çalınan marşlar ile program çeşitlendirilmişti. Piyenin arkasından bir komedi oyunu sergilenmişti. Program bitti. Gündüz girdiği derslerde kendi araştırmaları, kendi dikkat ve gayretleri ile okuyan, öğrenen ve dertlerini dile getiren öğrencileri beğenmişti.⁶² 1947'nin Ocak ayında Milli Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer, Talim Terbiye Başkanı B Kadri Yörükoğlu, Orta Öğretim Genel Müdürü B. Hayri Ardıç, İlköğretim Genel Müdürü Yunus Kazım Köni ve Özel Kalem Müdürü B. Hakkı Uludağ İskenderun'dan Toros Ekspresine bağlanan özel vagonla Haruniye'ye gelerek, Düziçi Köy Enstitüsü'nde incelemelerde bulunmuşlardır.⁶³ Sirer teftişin nasıl olacağını, müdüre ilettikten sonra okul müdürü ile Genel Müdür Kazım Köni ve diğerleri aşağı bölümdeki iş yerlerini, işlikleri ve tarım kuruluşlarını incelemişlerdir. Bölgenin ağaları okula gelerek Sirer'e şikâyetlerini ifade etmişlerdi. Ağalardan biri enstitü için Bahçe Kaymakamlığı tarafından kamulaştırılan topraklardan ötürü haksızlığa uğradığını, varlıklı insanlara düşmanlık yapıldığını anlatmıştır. İlköğretim Genel Müdürü Kazım Köni girdiği tarih derslerinden birinde öğrencinin tutmuş olduğu not defterini almıştı. Yarbaşı Durağı'na götürülen Köni, cebinden almış olduğu defteri çıkararak Romalıların çökmesi ile ilgili sorular sordu. Bu ne demek? Vergiler, vergilerini ödemek için çocuklarını satmalar, zulümler vb. Çocuklara böyle telkinler niçin yapılıyor, maksat nedir? Bu olaydan sonra Müdür odasında bulunan Sirer, "Enstitüde sol düşünce ve inanışta olanlar için ne tedbirler alıyorsunuz?" sorusunu sormuştur. Dağlar ise enstitünün kanun, yönetmelik, kanunlara uyan emir, genelge ve programına uyarak çalıştığını, yaylalarda ulusumuzun ulusal havasının estiğini, amaçlarının milli eğitim bağlamında köylüyü her yönüyle kaldırmak olduğunu belirtmiştir.⁶⁴ Şemsettin Sirer, Adana'dan ayrılmadan önce enstitünün hatıra defterine şunları yazmıştır:⁶⁵ *"Köy Enstitüleri; Türk milletinin dörtte üçünün yaşadığı Türk köylerinde ilk öğretimi yayacak ve köyün kalkınmasında en büyük vazife ve hizmet payını alacak öğretmenlerin yetişmesi için kurulmuştur. Milletimiz bu kanunlara büyük umut bağlamıştır. Bu kanunları milletin umutlarına ve dileğine uygun bir derece ve kuvvete çıkarmak Enstitülerde vazife almış öğretmenlerin ve eğitim idarecilerimizin kutsal ödevidir."*

⁶²Güner, a.g.e, s. 44-45.

⁶³Yeni Adana, 1 Ocak 1947.;Yeni Adana, 4 Ocak 1947.

⁶⁴Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz: Dağlar, a.g.e, s.87-88.

⁶⁵Yayınlanmamış olan Düziçi Köy Enstitüsü Hatıra Defterinden alınmıştır.

Yaşanan olaylar ve Dağların istemi üzerine tayini İzmir’e çıkmıştır. Dağlar, kuruluşundan genişlemesine kadar yıllardır emek ettiği gözünün önünde kendi elleriyle büyüttüğü enstitü ve enstitülerden ayrılışına dair duygularını enstitünün hatıra defterine şöyle aksettirmiştir:⁶⁶ “1939 yılında Adana’nın Karşıyaka-Güneşli Mahallesinde Güneşli İlk Okulu’nda açmış olduğum Köy Eğitimcileri yetiştirme Kursu’nu 1940 yılında Haruniye’ye naklettik. Bu kurs 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu’nun çıkmasıyla “Düziçi Köy Enstitüsü” adını aldı. 1940 yılından bugüne kadar yüzlerce mezun ve “1000” öğrencisi, yüzlerce dönüm meyva ve sebze bahçesi ve bağıyla; atları, aygırları, katırları, boğa ve inekleri, tavukları ve arılarıyla; ekilen ve verimli sonuçlar alınan “2000” dönümden fazla toprağıyla, koruluğu ve zeytintepesiyle; 4/5 ünü tamir ettirdiğimiz harap binaya ilave ettiğimiz “45” binasıyla; kamyonları, motörleri, çeşitli ve ileri ziraat aletlerive yedekli motörle mücehhez elektrik santrali ve altı işliğıyle; modern ve muaazzamsu tesisatıyla; kısaca bütün maddi ve manevi varlığıyla Düziçi Köy Enstitüsü, 1940 yılından beri bu yuvada çalışan idareciler, öğretmenler, memur ve işçilerle ve “1000” den fazla köy çocuğunun, eğitimci namzetlerinin milli duygu ve ülkülerinin, temiz ve aziz alınterlerinin ebedileşen, köylerimiz için hayırlı olan ve ilerde de hayırlı olacağı tabii bulunan bir eserdir. Bu eseri yaratanları, kurulduğu günden beri başında bulunan biri olarak, sevgi, saygı ve takdirle anarım. Bu eseri yaratanların, onun gürbüzleşmesini, yeni tekamül hamlesi yapmasını candan istemeleri kadar tabii bir dilek olamayacağı gerçeğine dayanarak Düziçi Köy Enstitüsü’nü, sevgili enstitümü, halefım Müdür Şakir Oba’ya tevali ve teslim ederken kendisine ve iş arkadaşlarına Tanrıdan üstün başarılar dilerim. Eşsiz hatırasını gönlüme hakkettiğim enstitünün varlığını kendi varlığımla birleştirerek “o”nu beraberimde götürüyorum ve ben burada kalıyorum.”

Dağlardan sonra gelen Şakir Oba 1947 ile 1948 arasında görevini sürdürmüştür. 1948 ile 1949 yıllarında İshak Toker, 1949 ile 1952 yıllarında Azmi Gökmen, 1952 ile 1954 yıllarında ise Ramazan Oral enstitünün müdürlüğünü yapmıştır.⁶⁷

⁶⁶Yayınlanmamış olan Düziçi Köy Enstitüsü Hatıra Defterinden alınmıştır. (Ek-7)

⁶⁷4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme.

2. Enstitünün Kapatılması

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlayan iki kutuplu dünya düzeninde kapitalizm ve komünizm etrafında oluşan sistemde kendine yer bulmaya çalışan Türkiye, Rusya'nın Türkiye üzerinde toprak talebinde bulunması söylemleri Batı bloğunda yer almak istemiştir. CHP'nin Batılı demokratik ülkeler arasında bulunma istemi Türkiye'nin iç politikasının ana odağı olmuş ve bu doğrultuda yenedünya düzenine entegre olabilmek için siyasi, ekonomik ve kültürel yapılanmalarda yenilenme dönemi başlamıştır. CHP içinden enstitüye yönelik eleştiriler 1945 yılı itibariyle artmaya başlamıştı. CHP'nin değişmez genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i komünistleri enstitüde himaye etmekle suçlamıştır. Emin Sazak da okulda ahlak dışı etkinliklerin olduğunu ve enstitülerdeki düşük kültür düzeyini mecliste eleştirmiştir. Daha önce de değinildiği gibi 1946 yılında Başbakan olan Recep Peker, Yücel'i görevinden almış, CHP Yücel'in arkasından ve yanından çekilmiştir. Meclis'te bütçe dolayısıyla söz alan her milletvekili enstitülerin eksik yanlarını, hatalarını uygulamadaki yetersizliklerini ve aksaklıklarını eleştirmişti.⁶⁸ Enstitülerde karma eğitimin yapılması, enstitülerin kentli ve köylü arasındaki uçurumu artırması, bu kurumların komünizm yuvası olduğu iddiaları ve CHP'nin uzantısı yönündeki söylemler kapanışa giden sürecin köşe taşları olmuştur. Mehmet Mülayim biz komünizm nedir bilmezdik. Biz gittiğimiz yerlerde köylüyü aydınlatırdık. Tarım, sağlık ile ilgili sorunu olanlar bize gelirdi. Bu durum toprak ağalarının tepkisine neden olmuştur. Onlarda gelen siyasetçilere oyumuz size, yeter ki enstitüleri kapatın demişlerdi. Tabii ki bu süreç çok partili hayata geçişle İnönü döneminde başlamıştır.⁶⁹ Enstitülü Mahmut Saral anılarında dört komünistlik olayından bahsetmektedir. İlkinde yüzme için gittikleri Sabun Çayı'nda kır bir atın üzerinde, zayıf uzun boylu bir adamın yüksek sesle “ *Komünistler! Sizin ananız, bacınız, namusunuz yok mu? Tümünüzü öldüreceğim. Buradan namuslu aileler geçiyor! Utanmadan, namus nedir bilmeden burada çimiyorsunuz. Tümünüz yola çıkın! Önüme düşün! Namussuz komünistler!*” diyerek bizi enstitüye götüren bu şahıs, ortadan kaybolmuştur. İkinci olay ise 1946'da yaşanmıştır. 1946 genel seçimler öncesi DP ileri gelenleri Haruniye Bucağına gelmiştir. Davul ve zurnalar eşliğinde

⁶⁸Cemil Koçak, “Köy Enstitülerini CHP Açmış Sonra da Kapatmıştı”, **Star Gazetesi**, 13 Nisan 2013.; Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C.II, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.124-125.

⁶⁹4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme.

büyük bir meydanda geniş bir köylü kesiminin kalabalığıyla karşılanan heyet, tam meydana doğru girmişken bir adam bir arabanın üstüne çıkararak, “ Bu komünist yuvalarını kapatacağız! Kahrolsun komünistler! Kahrolsun Allahsızlar! Bu yapılan arsaları, tarlaları halka sonra vereceğiz!” demiştir. Kalabalık galeyana gelerek öğrencilere Komünistler! Namus düşmanları diyerek ayrılmıştır. Üçüncü olay ise Şakir Oba’nın müdürlüğü döneminde öğrencilere verilen yemeklerin azalması ve öğrencilerin bu duruma isyan etmesiyle ortaya çıkmıştır. Bayrak töreni yapıldığında yüksek sesle İstiklal Marşı okunmuş ve konuşma yapan İlköğretim Genel Müdürü yüksek sesle şunları söylemiştir: “ *Bana bakanım dedi ki!.. Git! Düziçi Köy Enstitüsünü lağvet gel!... Ben bakanıma dedim ki! Sayın bakanım! Düziçi’nde kır, elli komünist olabilir! Öteki çocukların günahı ne? Komünist olanları bulup başlarını ezelim, dedim!*”. Bu yaşananlardan sonra öğrenci ve öğretmenler gece gündüz sorguya çekilmiştir. Son olay ise 1949’un nisan ayında yaşanmıştır. Bir cumartesi günü tören alanından göndere çekilmiş olan bayrak çalınmıştır. Olayı öğrenen öğrencilerin ulusal duyguları incinmiş, öfke ve tiksintiyle karışık bir coşkuya dönmüştür. Öğrenciler ve öğretmenler olayın kim tarafından yapıldığını sorgularken çalınan bayraktan kesilmiş parçalara orak ve çekiç resmi yapıldığını ve bunların bir şekilde okul alanlarına ve yollara atıldığını görmüştür. Toplumsal öfkenin artması üzerine okul, jandarma, sivil polis ve MEB müfettişleriyle dolmuştu. Kovuşturmalar, sorgular sabahtan akşama kadar sürmüş ve enstitüde bir komünist avı başlamıştı. Defterle, kitaplar karıştırılmış ve şiir yazar öğrenciler tek tek sorguya çekilmiştir. Öğrencilere zorla komünistim dedirtmeye çalışılmıştı. İstanbul basını, Düziçi Köy Enstitüsü’nde sekiz komünistin yakalandığını ve bunların kimler olduğunu yazmıştı. Bu durum öğrenci ve ailelerin ruhlarında çöküntü yaratmıştı. Komünizm ile suçlanan öğrencileri görenler kaçıyorlardı.⁷⁰

⁷⁰Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Saral, *a.g.e.*, s.52-107.; Ayrıca bkz: Doğan Hızlan, “Köy Enstitülerini Yeniden Hatırlamak”, **Hürriyet**, 2 Kasım 2013., Zeki Sarıhan, “Köy Enstitülerini Kim Kapattırmış?”, **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 2013. Başka bir olayda yıllar sonra Cumhuriyet gazetesinde ismi verilmemiş bir kişinin anılarından kaleme alınmıştır. Yazıda şunlar yazmaktaydı: “ H.Ç’den çok kuşkulandırılmış. Nedeni, çok okuyan, elinden kitap düşmeyen, okulun kitaplığından iyi yararlanan H.Ç’nin okumasının yanı sıra bir de bıyıklı olması. Ne demekmiş bıyık bırakmak! Stalin özentisindeymiş. Soruşturmacılardan bir, bu öğretmenin arkadaşlarından ikisine gizli olarak kimi görevler veriliyor. Bu görevlerden biri şu: O günlerde yayımlanan günlük gazetelerin birinde Stalin’in resmi çıkıyor. Soruşturmacı, görevlendirdiği iki öğretmene, Stalin’in resmi olan gazete yaprağını veriyor ve şöyle diyor: “ Bu yaprağı, resim üste gelecek biçimde katlayın, cebinize koyun. Öğretmen H.Ç’nin lojmanına erkenden gidin. O

Yıllar sonra enstitü mezunu Ali Yüce Milliyette “Şeytanistan” adlı makalesinde neşrettiği anılarında yaşadıklarını şöyle kaleme almıştır: “...Akşam yanı başımızda yatan arkadaşımız, sabahleyin yok oluyordu. Enstitü’nün kurdu, kuşu, taşı-toprağı, ağacı, çiçeği, bulutu, rüzgârı sanık. Bakışlarımız buruş buruş. Yerde ağaçlar; gökte bulutlar buruş buruş. Gizli ve kiralık ellerle bizi engerek yılanı gibi sokanlar, gazetelerinin birinci sayfalarında, kazık gibi harflerle, kalırımızın üzerine bayram dolabı kuruyorlar: ‘ Düziçi Köy Enstitüsü’nde, komünist öğrenciler, Türk bayrağım direktten indirip Rus bayrağını çektiler!’, ‘ Şanlı bayrağımızı yırtıp helâya atan, ayakları altında çiğneyen kızılar, Stalin bizim babamızdır dediler.’ ‘ Düziçi’nde çoktan beri faaliyet gösteren bir komünist şebekesi nihayet ortaya çıkarıldı!’ ‘ Dün bir öğretmen ile yedi öğrenci daha tutuklandı.’ ‘Düziçi’nde kızıl öğrenciler, Türk bayrağı üzerine orak-çekiç resmi çizdiler!’ ‘Kızılların kafası ezilmelidir! Cesetleri sokaklarda sürüklenmelidir!’ ‘ Haruniye’de halk galeyana geldi. Türk bayrağına pislik süren kızıl öğrenciyi linç etmek istedi. Halkın elinden güçlükle kurtarılan öğrenci Adana’ya gönderildi.’ ‘Komünistler kol geziyor! Bu gaflet uykusundan ne zaman uyanacağız?’ Eline alabilirsen, al gazeteleri. Bakabilirsen bak... Sözcükler gazeteden fırlayıp insanın boğazına sarılacak gibi...” Yüce yazının devamında polis, jandarma ve müfettişlerin kendilerini rahat bırakmadığını, ceplerinden bayrak arandığını, uykusuz gecen günleri, Balzak’ın “Hakikat” adlı romanının okurken endişelendiğini, bayrak olayında öğretmen ve öğrencilerin suçsuz olduğunu anlaşıldığını dile getirmiştir. Bayrak olayından sonra müdürlerinin Hasan Özbay olduğunu, kendisinin bakanlığın emrinde enstitüyü kapamakla görevlendirildiğini, programlardaki yaratıcı ruhun oyulduğunu, kaleme almıştı. Son olarak yazısında programın ruhuna değinerek, son sınıfta kaba işlere el sürmeyerek duvar örmediklerini, ağaç dikmediklerini, iş derslerinde yapacakları eşyaların hazırlarını çarşıdan satın aldıklarını, bitkileri ve hayvanları ansiklopediden ezberlediklerini, bütün

yüznumaraya henüz girmeden, biriniz yüznumaraya gereksinimiz varmış gibi girin. Yüznumara deliğine, Stalin’in resmi üste gelecek biçimde gazete yaprağını koyun. Eğer H.Ç gazete yaprağının üzerine, yani Stalin’in resminin üzerine çişini yapmaz da gazete yaprağını bir kenara koyarsa, bilin ki H.Ç. komünisttir ve de Bayrak Olayı’nın içinde ve belki de başımızdadır. Bu durumu da yapacağınız akşam ziyaretinde saptayacaksınız.” Görevli öğretmen, “görevlerini” yerine getirir. Gazete yaprağı bir köşeye konmuş, Stalin’in resmi, ağzında piposu, başında şapkası tertemiz duruyor; üstüne pislememiş. Görevli, durumu gözleriyle saptamıştır. Soruşturmacıya haberi ulaştırır. Böylece H.Ç’nin komünistliği kanıtlanmış, tanıtlanmıştır. Hemen Düziçi Köy Enstitüsü’nden atılır.” Bkz: Behzat Ay, “Acımasızlık, Hayınlık”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1990.

işlerin hademeler tarafından yapıldığını, bardaklarına su koymayı bile başkalarının yaptığını, ezik ve aşk kokan bir sesle birbirlerine şiir okuduklarını vurgulamıştır.⁷¹ Dönemin ruhuna ve değişen dünya şartlarına bağlı olarak 1946 yılı itibarıyla köy enstitülerinde ve Düziçi’nde yaşanan değişimi anılarda ve basına yansıyan kısımlarda görmek mümkün olmuştur. Yaparak, yaşayarak öğrenmeyi esas alan enstitü programları yeni koşullar çerçevesinde klasikleştirilmiş ve 1954’te aydınlanmayı esas alan enstitü kapatılmıştır.⁷²

SONUÇ YERİNE

İkinci Dünya Savaşı yıllarında zor koşullar altında açılan enstitülerin temel amacı köyü ekonomik, sosyo-kültürel olarak kalkındırmaktı. Bu amaçla Adana bölgesinde Osmanlı döneminden kalan bir Alman binasının onarımıyla eğitmen kursları başlanmış, daha sonra binanın genişletilmesiyle köy enstitüsü faaliyete geçmiştir. Yaparak, yaşayarak öğrenmenin temel alındığı okulda öğrenciler eğitilmiş, dönemin bürokratları projenin verimliliklerini ve eksikliklerini mutlulukları olarak ifade etmişlerdi. Ancak çok partili hayata geçişle beraber ülke genelinde olduğu gibi Düziçi Köy Enstitü ’süne yönelik suçlamalar da artmıştır. Enstitüye yönelik ilk eleştiri CHP’den gelmiştir. Bu bağlamda köy ağaları feodal düzenin bozulmasından, otoritelerinin sarsılmasından savaş yıllarında alınan vergilerden ötürü Demokrat Parti etrafında örgütlenmeye başlamıştır. Yeni dünya düzeninde Batılı ülkeler tarafında yer alma istemi, CHP’nin komünizm dalgasına mani olmak düşüncesi enstitülerin sonunu getirmiştir. Bir yandan köy ağalarının baskısı bir yandan komünizm suçlamaları nedeniyle Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç görevinden alınmış, enstitülerin uygulamalı eğitim programı değiştirilmişti. CHP döneminde işlevsiz hale getirilen enstitüler teker teker kapatılmaya başlanmıştı. Demokrat Parti döneminde de bir çağdaşlaşma serüveni olan Köy Enstitüleri tamamen kapatılmıştır.

⁷¹Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 26 Ekim 1970.; Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 27 Ekim 1970.; Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 28 Ekim 1970.; “Bayrak Olayı ” için ayrıca bkz: Behzat Ay, “Acımasızlık, Hayınlık”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1990.

⁷²Mezun olan öğrencilere dair diploma örneği için bkz: (Ek-8)

EKLER

Ek-1

Ek-2

Belleklerde Bir ınar: Düziçi Köy Enstitüsü

Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim (Bize o günleri yaşattığı ve belgelerini paylaştığı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.)

Ek-3/a

"Düziçi Köy Enstitüsü İnşaatı için Kereste Taşınması"

Ek-3/b

Ek-3/c

Ek-3/d

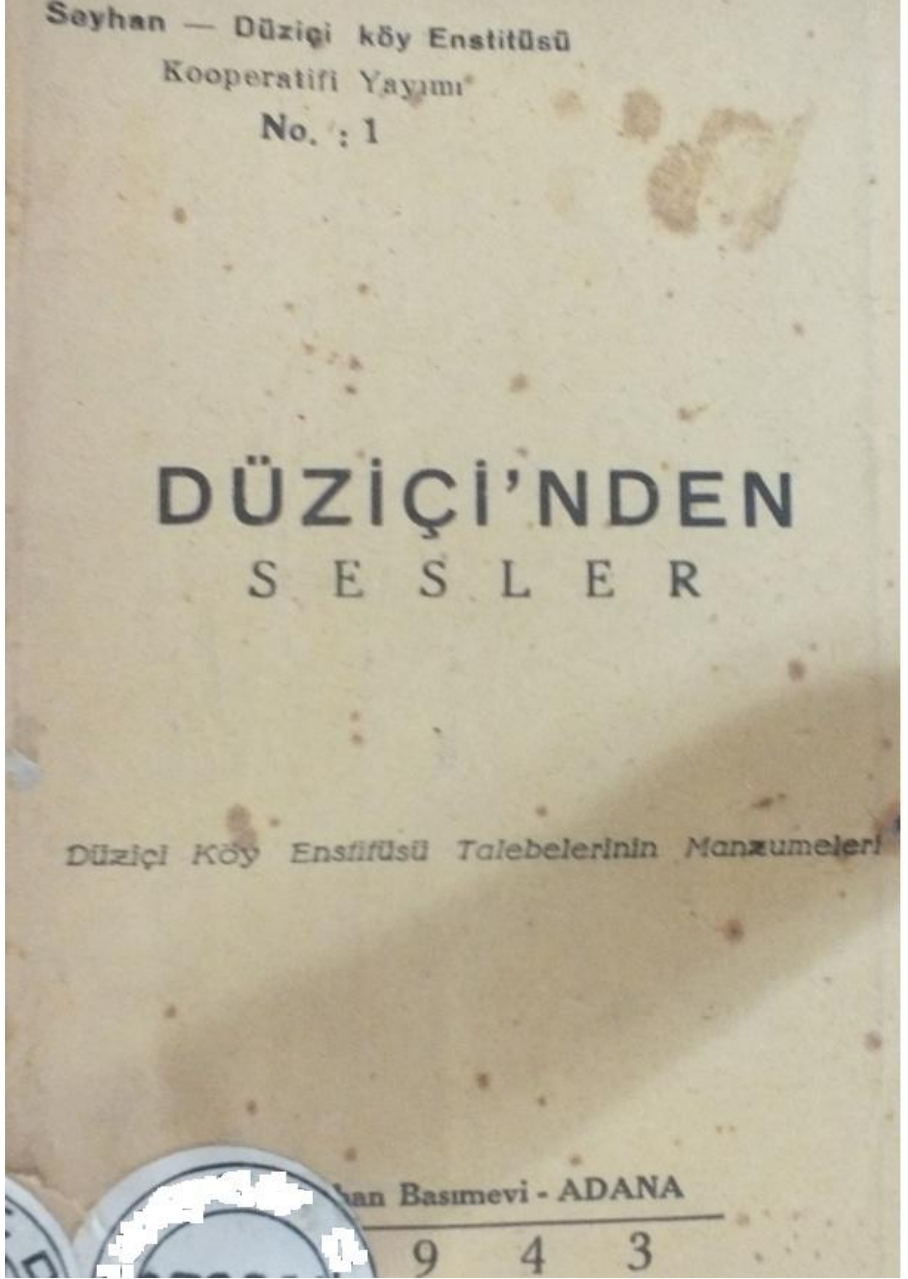

(Düziçi Köy Enstitüsü'nde 19 Mayıs 1947 tarihli, 19 Mayıs kutlamaları. Natali AVAZYAN tarafından paylaşılmıştır.)

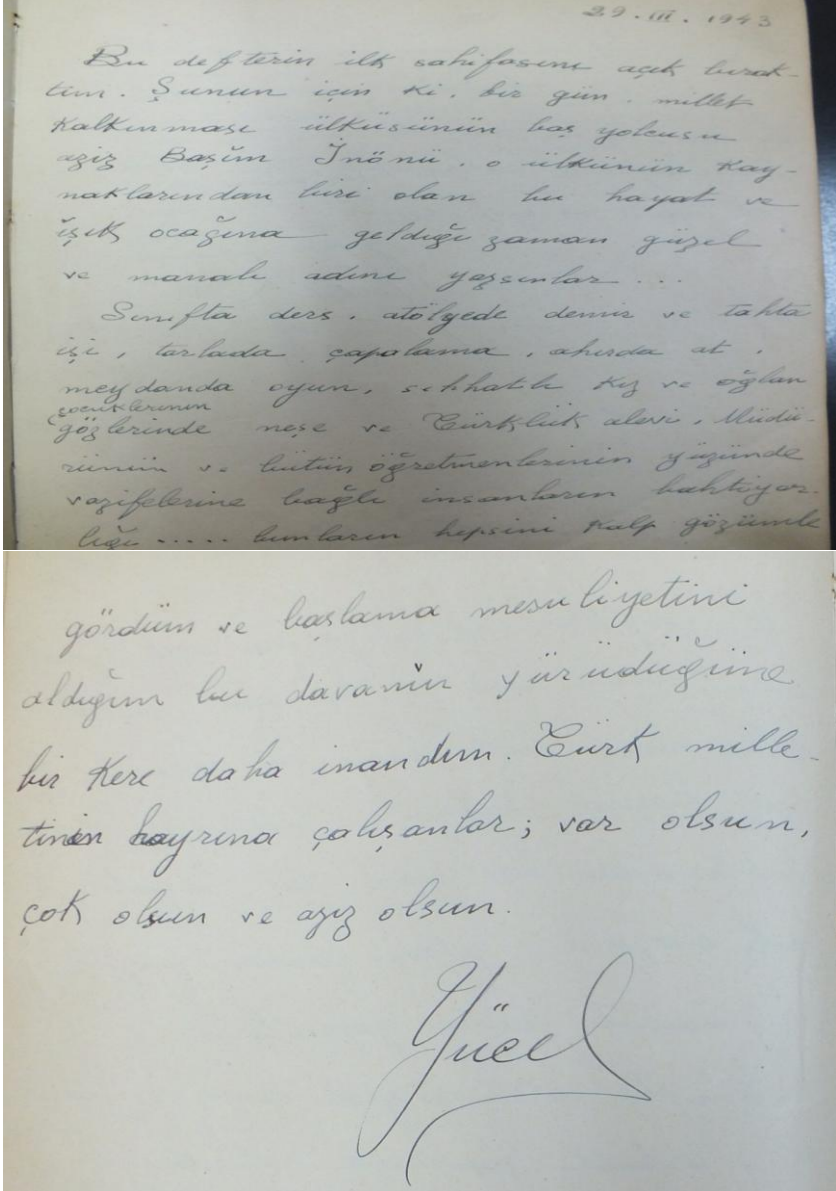
Ek-3/e

Ek-4

Ek-5

Ek-6

Lüzici Enstitüsünü ziyaret.
eyi gün; iyi Hatıra. Teşekkür
6.10.1943 İsmail İzzet

Ek-7

3. VII. 1947
Düzce

1989 yılında Adana'nın Karşıyaka - Güneşli Mahallesi'nde Çiğirli İlk Okulu'nda açmış olduğum Köy Eğitimcileri Yetiştirme Kursu'nun 1940 yılında Hamurisi'ye naklettiği. Bu kurs 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkmasıyla "Lüzici Köy Enstitüsü ve Eğitimci Yetiştirme Kursu" adını aldı.

1940 yılından bugüne kadar yüzlerce mezun ve 5000 öğrencisi; yüzlerce domuz, koyun ve sığır bahçesi ve bağıyla; atları, arslanları, katırları, boğaları ve mlekeleri, tavukları ve arslanları; çilek ve vavurukları toplamda alınan 5000 dönümden fazla toprakla; karlılığı ve Zenginliği ile; 1/2 inç tarımsızlığına karşın bina ve diğer yapıları 45 binasıyla; kamyonları, motorları, fosfor ve diğer ziraat aletleri ve kaliteli materyal mükemmelen elektrikli sarımsak ve altı işiyle; modern ve modern tesisatıyla; herşeyi bütün mükemmeli ve mükemmeliyle. Lüzici Köy Enstitüsü, 1940 yılından beri bu yuvada bulunan idareciler, öğretmenler, memurlar, işçiler ve 1000'den fazla köy öğrencisi, eğitimci namzetlerinin Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığı, Tarsus ve Azize Ali

tarafından emredilen, köylerinin her köyüne olan ve herşeyi de köyüne olacağı tabii ki bulunan bir eserdir.

Bu eseri yavatanlarım, köylerinden günden beri bu köyüne bulunsunlar ve bu köyüne, sevgi, saygı ve tahakkümde bulunsunlar.

Bu eseri yavatanlarım, köylerinden günden beri bu köyüne bulunsunlar ve bu köyüne, sevgi, saygı ve tahakkümde bulunsunlar.

Eğitimci namzetlerinin köyüne bulunsunlar ve bu köyüne, sevgi, saygı ve tahakkümde bulunsunlar.

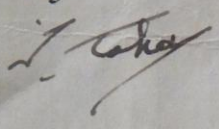
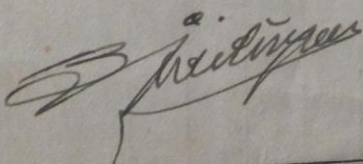
Lüzici Köy Enstitüsü
Saklı Mükemmeli
Saklı Mükemmeli
Saklı Mükemmeli
Saklı Mükemmeli
Saklı Mükemmeli

Ek-8/a

	Köy Enstitüsü Diploması NO 207
Adı, Soyadı, Numarası: Ali Doğan , 279	
Babasının adı: Haydar	
Doğduğu yer ve yıl: Aqık, 1927	
Enstitüye girdiği tarih: 9-11-1942	
Öğrencinin sanatı: Uşakçılık	
Mecburî hizmet müddeti : 20 yıl	

----- Düziçi ----- Köy Enstitüsü Öğretmen -----
kolunu 1945-1946 yılında bitiren yukarda
künyesi yazılı öğrenci bu diplomayı
almağa hak kazanmıştır. 1-XI-1946

----- Millî Eğitim ----- Enstitü Müdürü Eğitim Baş
Bakanı

Ek-8/b

**Türkiye Cumhuriyeti
Maarif Vekilliği
KÖY ENSTİTÜSÜ DİPLOMASI**

Ahmet oğlu **Zihni Yazar**
Köy Enstitüsünde Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik (aritmetik, cebir, geometri), fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, yabancı dil (Almanca), el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi (toplumbilim, iş eğitimi, çocuk ve iş ruh bilimi, öğretim metodu ve ders tatbikatı, eğitim ve iş eğitimi tarihi) ziraat işletme ekonomisi ve kooperatifçilik, ziraat ve sanat derslerinden imtihan geçirerek **İkinci** derecede KÖY İLK ÖĞRETİM KURUMLARI ÖĞRETMENLİĞİ DİPLOMASI almağa hak kazanmıştır.

İlk Öğretim Enstitü Müdürü Eğitim Başı
Unvanı Müdürü

H. Kny

Öğrencinin adı ve soyadı	Zihni Yazar
Öğrencinin numarası	15
Babasının adı	Ahmet
Doğduğu yer	Kozan - Adana
Doğduğu yıl	1341
Öğrenciye diploma veren Enstitü	Düzici Köy Enstitüsü
Enstitüye girdiği tarih	25. VI. 1940
Bütime ders yılı ve sanatı	1943-1944 Demircilik
Mecburi hizmet müddeti	Yirmi sene

Diploma No **5**

Ek-8/c

DİPLOMA DEFTERİ									
Diploma No.	Öğrencinin Adı ve Soyadı	Öğrencinin No.	Babasının Adı	Doğduğu Yer ve Yılı	Öğrenciye diploma veren Enstitü	Enstitüye girdiği Tarih	Bütime yılı ve sanatı	Mecburi hizmet müddeti	FOTOGRAF
1	Mehmet Türk	24	Hüseyin	Eğolu 934	Düzici Köy Enst.	14/9/1947	1951-1952	25 yıl	
2	Hanifi İrmak	148	Süleyman	Adana 935	Düzici Köy Enstitüsü	13/9/1947	1951-1952	25 yıl	
3	Süleyman Tilki	162	Yusuף	Osmaniye 932	Düzici Köy Enstitüsü	14/10/1947	1951-1952	25 yıl	
4	Durmuş Uysal	179	Mehmet	Mersin 931	Düzici Köy Enstitüsü	14/10/1945	1951-1952	25 yıl	

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA., 030.0.018.001, Yer no: 02.104.7.22.

BCA., 30.1.0.0, Yer no: 53.316.2.

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, D V, C 19, 11 Haziran 1937.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.10, D.VI, 17 Nisan 1940.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.10, D.VI, 19 Nisan 1940.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.11, D.VI, 13 Mayıs 1940.

TBMM Zabıt Ceridesi, D VI, C. 26 5 Haziran 1942.

TBMM Zabıt Ceridesi, D VI, C 26, 17 Haziran 1942.

TBMM Tutanak Dergisi, C17, D VII, 21 Mayıs 1945.

TBMM Tutanak Dergisi, C 8, D VIII, 18 Aralık 1946.

TBMM Tutanak Dergisi, C 8, D VIII, 26 Aralık 1947.

TBMM Zabıt Ceridesi, D.IX, C.27, 20 Ocak 1954.

TC Resmi Gazete, Sayı 3639, Kanun no: 3238, 24 Haziran 1937.

TC Resmi Gazete, Sayı: 6642, Kanun no: 5117, 26 Haziran 1947.

TC Resmi Gazete, Sayı: 6919, Kanun no:5210,31 Mayıs 1948.

TC Resmi Gazete, Sayı: 7436, Kanun no: 5541, 18 Şubat 1950.

TC Resmi Gazete, Sayı: 8625, Kanun no: 6234, 4 Şubat 1954.

Sürelî Yayınlar

Atatürk Yolu Dergisi

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

İlköğretim Dergisi

Tarih Okulu

Turkish Studies

Varlık

Ansiklopediler

Cumhuriyet

Türkler

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmet Lütü Dağlar, *Düziçi Enstitüsü ve Sonrası Kimi Anılarım*, İzmir, 1989.

Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C.II, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000), C.I, YKY, İstanbul, 2002.

Doğan Avcıoğlu, *Türkiye’nin Düzeni*, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1977.

Haşim Konar, *Köy Enstitüleri*, Selvi Yayınları, Ankara, 1990.

İ.Safa Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, İstanbul, Kervan Matbaa, 1963

İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, 3.Cilt, İletişim Yayınları, 2014.

İsmet İnönü, *Defterler*, C I, YKY, Ankara, 2001.

Mahmut Makal, *Bozkurdaki Kuvilcım*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997.

Mahmut Makal, *Köy Enstitüsü ve Ötesi*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997.

Mahmut Saral, *Karartılan Aydınlık*, Hatay, 2003, s.10-12; *Köy Enstitüleri Defterleri 2*, İstanbul 1963.

Mahut Makal, *Köy Enstitüsü ve Ötesi*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997.

Murat Katoğlu, *Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim, Kültür, Sanat*, Sina Akşin (ed.), *Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980)*, C.I, Milliyet Kitaplığı.

Mustafa Aydoğan, *Tonguç’a Mektuplarla*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 2007.

Nurgün Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, İdeal Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Türkiye İş bankası Yayınları, Ankara 2013.

Rauf İnan, *Köy Enstitüleri ve Sonrası*, Öğretmen Yayınları, Ankara, 1988.

Süleyman Edip Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları 1908-1940*, Yeni gün Haber Ajansı, İstanbul, 1998.

Şahinkaya, Serdar, *Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası*, 1. Basım, ODTÜ yayıncılık, Ankara, 2009.

Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999.

Şerafettin Turan, *İsmet İnönü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003.

Makaleler

Ahmet Akbaş, “Eğitimin Bilgeleri Köy Enstitüleri”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C4, S2, Aralık 2008.

Ahmet Köklügiller, “Ölümünün 6. Yıldönümünde Hasan Ali Yücel”, **Varlık**, Sayı 689, 1 Mart 1967.

Ahmet Soner, “Yeni Köy Enstitüleri”, **Özgür Gündem**, 8 Eylül 2012.

Ali Ata Yiğit, “İnönü Döneminin Köye Özel Öğretmen Yetiştirme Projesi: Köy Enstitüleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, C .17, Ankara, 2002.

Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 12 Ekim 1970.

Ali Yüce, “Şeytanistan”, **Milliyet**, 12.10.1970.

Behzat Ay, “Acımasızlık, Hayınlık”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1990.

Doğan Hızlan, “Köy Enstitülerini Yeniden Hatırlamak”, **Hürriyet**, 2 Kasım 2013.

Ebru Güher, “Maarif Salnamelerine Göre Cebel-i Bereket Sancağı’nda Eğitim-Öğretim (H. 1316-1321/ M.1898-1903)”, **Turkish Studies**, Volum9/4 Spring 2014.

Cemil Koçak, “Köy Enstitülerini CHP Açmış Sonra da Kapatmıştı”, **Star Gazetesi**, 13 Nisan 2013.

Mustafa Balbay, “Köy Enstitüsünde”, **Cumhuriyet**, 26.05.2014.

Muhammed Sarı, “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar”, **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl 7, Sayı XIX, 2014

Necdet Aysal, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketi’nin Doğuşu: Köy Enstitüleri,” Ankara Üniversitesi, Tük İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Atatürk Yolu Dergisi**, S.35-36, Mayıs-Kasım 2005.

Refet Tanışak, “Düziçi Köy Enstitü Mezunlarını Uğurlarken”, **İlköğretim Dergisi**, C IX, Sayı, 166, 1 Kasım 1944.

Turan Altuntaş, “Köy Enstitüleri”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1984.

Uğur Pişmanlık, “Köy Enstitüsü Bir Yazar”, **Cumhuriyet**, 15 Nisan 2011.

Volkan Payaslı

Zeki Sarıhan, “Köy Enstitülerini Kim Kapattırmış?”, **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 2013.

Sözlü Tarih Çalışması

4 Eylül 2014 tarihinde Düziçi Köy Enstitüsü mezunu, 1930 doğumlu Emekli İlköğretim Müfettişi Mehmet Mülayim ile yapılan görüşme.

İnternet Kaynakları

Doğan Atlay’ın Kaleminden Köy Enstitüleri,
<http://saffetozturk.blogcu.com/koy-enstituleri/220940> (25.01.2014)
<http://haber.stargazete.com/yazar/koy-enstitulerini-chp-8200-3bacmis-sonra-da-kapamisti/yazi-744764> (16.02.2015)